

מי בראש?

בשבועות האחרונים התרגלנו לראות את יעקב אבינו מובל על ידי הארועים ומונהג על ידי בניו, ללא שום אפשרות של שליטה על ניווט הארועים. אולם דווקא ברגעי האחרונים חוזר יעקב אבינו למרכז הבמה ו"עושה סדר". הוא מכנס את בניו ובא איתם חשבון על העבר ואף מתווה דרך לעתיד. נסו לדמיין את המעמד שבו הבנים עומדים סביב מיטתו, ויעקב אבינו מתחיל בקריאת שמות, וכל שם שעולה מקבל מיעקב קיתונות של ביקורת. כך אצל ראובן וכך אצל שמעון ולוי. ניתן לשער שברגעים אלה, כל האחים החלו לחוש ששום דבר חיובי לא ייצא מהתכנסות זו. אולם אז חל המפנה. יעקב אבינו פוסל את מנהיגותם של בניו הגדולים, ועליו להכריע מי הוא אשר יוביל וינהיג את בית ישראל. כאשר מעיינים בברכות ניתן לראות באופן בולט שישנן שתי ברכות שדומות זו לזו בכמה וכמה הבטים. הכוונה היא כמובן לברכות שניתנות ליהודה ויוסף. ראשית, כל הברכות הינן קצרות ואילו רק הברכות של יהודה ויוסף ארוכות. (גם במספר הפסוקים וגם במספר המילים). בברכות של שני אחים אלה מופיעים שני ביטויים שמופיעים רק אצלם- אחים ואבא. אצל יהודה: "אתה יודוך אחיך", "ישתחוו לך בני אביך", ואצל יוסף: "ולקודקוד נזיר אחיו", "ברכות אביך גברו". אין שום ספק שיעקב אבינו מועיד לשני בניו את המנהיגות העתידית לשניהם יש אחריות של ממשיכי דרכו של האב, ולשניהם יש אחריות של הנהגת האחים. ניתן להוסיף נקודת דמיון נוספת והיא הקשר ליין. שני פסוקים בברכתו של יהודה מוקדשים לשפע שיהיה ה בנחלתו בתחום הגפנים והיינן: "כיבס ביין לבושו", וגם אצל יוסף לפי חלק מהפרשנים המילים הפותחות את ברכתו: "בן פורת יוסף", הינן תיאור לעץ הגפן. בשניהם אנו מוצאים מאבקים והתמודדויות. אצל יהודה: "ידך בעורף אויביך... כרע רבץ כאריה", ואילו אצל יוסף: "וימררוהו ורובו וישטמוהו בעלי חיצים". לשניהם ישנה יכולת עמידה בעימות ובהתמודדות הזו. נקודות אלה משמשות כרקע וכבסיס להבדלים. בעוד שיעקב זוכה להכרת האחים: "ישתחוו לך בני אביך", יוסף מוצא את עצמו מנודה ומודח: "נזיר אחיו". עד כדי כך גדול הריחוק ביניהם, שכאשר מעיינים בתיאור קבורתו של יעקב, כמעט ניתן למצוא תיאור של שתי לוויית נפרדות- זו שעורך יוסף וזו שעורכים האחים. מצד אחד: "ועל יוסף לקבור את אביו" ומצד שני: "וישאו אותו בניו ארצה כנען". כאשר מנסים להבין מה עומד לפנינו ניתן לשער שמראשית הייתה כוונה שיהיה מנהיג אחד לשבטי ישראל. מנהיג זה היה אמור להיות ראובן, אך הלה איבד את מנהיגותו עקב כך שבלבל את יצועי אביו (כמבואר להלן). שמעון ולוי איבדו את יכולת ההנהגה עקב קנאותם המתפרצת. מאותו הרגע ועד לסוף ספר בראשית ניתן לראות את יעקב מתלבט בין שני בניו. מצד אחד הוא מכביר אהבה לבנו יוסף ומאזין היטב לחלומותיו, ומצד שני משנעלם יוסף, יהודה מוביל את כל המהלכים המשפחתיים, כולל העימות עם יוסף והשליחות המוקדמת למצרים. ניתן לקבוע שרק משאוחדה המשפחה גילה יעקב שיש מקום בעם ישראל לשני סוגי מנהיגות שונים זה מזה בתכלית. יוסף מנהיג בכשרונו היוצא דופן להסתובב בין הגויים ולמצוא עימם שפה משותפת תוך כדי שהוא שומר בקנאות על צדיקותו. ואילו יהודה מייצג את האיש שיכול להנהיג את אחיו בעת משבר ולהתעמת עם אויבים בעת הצורך. ניתן להעמיק ולומר שהדגם של יהודה הוא הדגם של "בעל התשובה" (הודאתו בעניין תמר, הנכונות להיכלא במקום בנימין), ואילו יוסף הוא הדגם של ה"צדיק" שיודע לא לחטוא. גם לזה וגם לזה יש מקום בהנהגת עם ישראל. עד אותו רגע הייתה מחשבה שניתן לחשוב על מנהיגות מסוג אחד, אך תפיסה זו משתנה. כדי להכריע בסוגיה זו מעניק יעקב את המלוכה העתידית לזרעו של יהודה: "לא יסור שבט מיהודה", אך לצד זה הוא מעניק את הברכות שקיבל מאביו ליוסף. ברכות אלה יאפשרו לפעול במצבים מסובכים ולשמור על צביונו היהודי. ייתכן שניתן לראות כאן שני פנים לעם ישראל. פן אחד הוא הפן של העוצמה והכח שיש לעם ישראל, ואילו פן אחר הוא הפן של היופי וההדר שבו. (אצל יוסף- "בנות צעדה עלי שור"-כדי לחזות ביופיו). בהלכות מלכים מוצאים אנו הלכות שמדגישות את כוחו ועוצמתו של מלך, אך גם הלכות שמבליטות את מראהו החיצוני ואת יופיו ("מלך ביופיו תחזינה עיניך"). מקור לשני הבטים אלה ניתן למצוא אצל הקב"ה בכבוד ובעצמו: "קול ה' בכוח, קול ה' בהדר" (תהילים כט). חיזוק נוסף לרעיון זה ניתן למצוא בפסוק בדברי הימים: "בני ראובן בכור ישראל... ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף.. כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו, והבכורה ליוסף". (דבה"י א, ה, א-ב). ניתן לומר ששני דגמי המלכות האלה אינם חייבים להימצא בשבטים מנוגדים, ואפשר לראות את הדגם של דוד ושלמה כדגם זה. דוד רדף את אויביו והשמידם, ואילו שלמה יוצר מערכת קשרים עניפה עם מלכים רבים. יעקב אבינו לימד אותנו מסר לדורות. בזמנים שונים ובדורות שונים עם ישראל זקוק לסוגים שונים של הנהגה, ועם ישראל צריך לפעול כמיטב יכולתו למצוא את הדגם הנכון לכל עידן ועידן. אף בדורנו אנו מתמודדים עם צורך זה לפתח מנהיגות בכיוון של עוצמה וכוח ובכיוון של יצירת קשר עם אומות העולם. האיזון הנכון ביניהם הוא אשר מצליח להוביל את עם ישראל למימוש ייעודו.

שבת שלום,
הרב יוני ברלין
מנהל ביה"ס

בית ספר אמי"ת בר אילן - גוש דן
בית ספר לתורה למדע, ולטכנולוגיה